

JOANNA WIERZEJSKA

joanna.wierzejska@umcs.pl

*Poczucie zagrożenia bezrobociem jako zaprzeczenie inkluzji
społecznej młodzieży kończącej studia wyższe*

The Sense of Risk of Being Unemployed Among the Late MA Students

STRESZCZENIE

Problematyka związana z kształceniem akademickim i funkcjonowaniem absolwentów na rynku pracy staje się przedmiotem licznych badań i analiz w kontekście zagrożeń, jakie wiążą się z brakiem możliwości zatrudnienia młodzieży kończącej studia wyższe i wynikającym stąd wykluczeniem społecznym już na starcie w dorosłe życie zawodowe. Kształcenie jest więc rozpatrywane w kategoriach jakości edukacji oraz procesów rynkowych – popytu i podaży (por. Dyczewski 1990; Radziewicz-Winnicki, Wołk 2015). Pomyślnie przejście z edukacji do pracy często przesądza o dalszej karierze i rozwoju zawodowym absolwentów. Ważne jest zatem skonfrontowanie własnego przygotowania zawodowego z sytuacją na rynku pracy i szansami zatrudnienia zgodnie z wyuczonym zawodem (por. Bańka 1992; Wierzejska 2014; Wierzejska, Karpenko 2015). Interesującym zagadnieniem badawczym staje się określenie poczucia zagrożenia bezrobociem osób kończących studia wyższe, będącego zaprzeczeniem inkluzji społecznej. Niniejsze analizy są próbą odpowiedzi na to pytanie w odniesieniu do absolwentów Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, reprezentujących różne kierunki kształcenia.

Słowa kluczowe: pedagogika pracy; absolwenci uczelni wyższych; bezrobocie; rynek pracy; zatrudnienie

WPROWADZENIE

Zjawisko bezrobocia to jedna z kluczowych kwestii społecznych wymagających ograniczenia przez instytucje państwa, aby zapobiegać wykluczeniu społecznemu i wynikającym stąd negatywnym skutkom zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym (Czapiński, Panek 2011). Bezrobocie jest zaprze-

czeniu inkluzji społecznej w odniesieniu do dostępu do rynku pracy i aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym. Inkluzja społeczna jest bowiem procesem stwarzającym:

(...) osobom zagrożonym ubóstwem i wykluczeniem społecznym [możliwość – J.W.] uzyskania szans i zasobów potrzebnych do pełnego uczestnictwa w życiu ekonomicznym, społecznym i kulturalnym oraz uzyskania takiego poziomu życia i dobrostanu, który w danym społeczeństwie byłby traktowany jako normalny (por. Szatur-Jaworska 2005, s. 65).

Szczególnie groźne jest zjawisko bezrobocia w przypadku młodzieży kończącej studia wyższe, stojącej u progu swej kariery zawodowej. Tranzycja z edukacji na rynek pracy młodzieży jest złożonym procesem obejmującym z jednej strony zasoby osobiste absolwentów: wiedzę i umiejętności, postawy wobec pracy, doświadczenie, ambicje i aspiracje oraz marzenia, a z drugiej strony – rynek, który jest dość dynamiczny i mało przewidywalny, stawiający wciąż nowe wymagania co do profilu kształcenia oraz poziomu i rodzaju kompetencji zawodowych. Optymalne wydaje się występowanie pewnej względnej równowagi między indywidualnymi zasobami i oczekiwaniami młodych ludzi wkraczających na rynek pracy a oczekiwaniami pracodawców. Stanowi to warunek integracji społecznej tak w warstwie normatywnej, funkcjonalnej, jak i komunikatywnej czy kulturowej (por. Winiarski 1999). Integracja społeczna (włączanie) służy bowiem budowaniu społeczeństwa, w którym każdy członek ma do odegrania własną rolę, w którym panuje równość szans rozwojowych i możliwość zaspokajania potrzeb indywidualnych i społecznych (por. Kantowicz 2006).

Trudno mówić o procesie integracji młodzieży kończącej studia wyższe w sytuacji pozostawania jej bez pracy i bez szans na znalezienie zatrudnienia. Wyraźnie można tu zidentyfikować negatywne aspekty psychologiczne i społeczne, jakie niesie bezrobocie w tej grupie społecznej. Do negatywnych skutków psychologicznych pozostawania bez pracy zaliczyć należy nie tylko brak gratyfikacji materialnych, ale także negatywne konsekwencje społeczne, moralne czy prestiżowe. Pozostawanie „na bezrobociu” młodych powoduje poczucie odrzucenia, izolacji, wyobcowania, negatywny obraz własnej osoby. Z upływem czasu następuje też erozja kompetencji zawodowych, narasta frustracja, poczucie bezradności i fatalizmu, „ucieczka” w alkohol lub inne środki psychoaktywne. Jeśli młody człowiek znajdzie wreszcie pracę, to towarzyszą temu niskie wymagania płacowe, brak pewności siebie, co może w dalszej konsekwencji prowadzić do rzeczywistych niepowodzeń (por. Pilch 2005, s. 330). Bezrobocie nie pozwala młodym ludziom na usamodzielnienie się ekonomiczne i społeczne, przyczynia się do odkładania decyzji o założeniu własnej rodziny, wywołuje stresy, prowadzi do wycofania z życia towarzyskiego, wreszcie potęguje patologię (por. Kończak 1996). Należy zauważyć, iż relatywnie wyższe jest bezrobocie wśród młodych wkracza-

jących na rynek pracy niż wśród osób już funkcjonujących zawodowo. Z tego powodu pojawia się zjawisko masowej emigracji zarobkowej młodzieży i poszukiwanie za granicą lepszych dla siebie alternatyw zawodowych. O ile w wymiarze indywidualnym przynosi to korzyści, o tyle w wymiarze społecznym stanowi najczęściej niepowetowane straty (por. Bera 2008, 2012).

ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE PROWADZONYCH BADAŃ

Poczucie zagrożenia bezrobociem młodzieży kończącej studia wyższe będzie w niniejszym opracowaniu rozpatrywane w kontekście wybranych korelatów demograficzno-społecznych. Chodzi o określenie przydatności zdobytej wiedzy do pracy zgodnej z wyuczonym zawodem przez osoby kończące studia wyższe, ich samoocenę nabytych umiejętności praktycznych w toku studiów, posiadanych predyspozycji osobowościowych i własnych atutów, szans znalezienia satysfakcjonującej pracy i kreowania własnej przyszłości zawodowej oraz towarzyszących wejściu na rynek lęków i obaw.

Do zebrania materiału badawczego posłużył sondaż diagnostyczny przy wykorzystaniu techniki ankietowej i Autorskiego Kwestionariusza Ankiety (AKA), zawierającego zarówno pytania zamknięte, półotwarte, jak i otwarte. Badaniami objęto 187 osób, w tym 79,1% stanowiły kobiety, mężczyzn było 20,9%. Blisko 2/3 badanych (61,6%) to osoby w wieku 24 lat, co piąty respondent (21,9%) ukończył 23 lata, powyżej 25 lat był co szósty respondent (16,5%). Nauki przyrodnicze i społeczne były niemal równolicznie reprezentowane (odpowiednio: 48,1% i 51,9%). Badani studiowali na różnych kierunkach, takich jak: biologia (9,1%), biotechnologia (6,4%), chemia (16,6%), dziennikarstwo i komunikacja społeczna (16,0%), geografia (16,0%), pedagogika (12,3%), psychologia (16,6%), socjologia (7,0%).

Studenci, w zależności od kierunku, wybrali różne specjalności, odpowiednio: na kierunku biologia specjalność biochemia, biologia eksperymentalna i mikrobiologia; biotechnologia – biotechnologia medyczna; chemia – analityka chemiczna, chemia materiałowa, chemia nieorganiczna, chemia podstawowa i stosowana, chemia środków bioaktywnych i kosmetyków oraz chemia środowiskowa; dziennikarstwo i komunikacja – online, public relations, specjalność redaktorska; geografia – kartografia i geoinformatyka, klimatologia i gospodarka wodna, rozwój regionalny oraz zarządzanie środowiskiem; pedagogika – pedagogika wczesnoszkolna – przedszkolna; psychologia – psychologia kliniczna, psychologia rodziny, psychologia społeczna; socjologia – gospodarka innowacyjna, zdrowie publiczne.

Badani studenci w zdecydowanej większości byli mieszkańcami większych lub mniejszych ośrodków miejskich (70,0%). Na wsi zamieszkiwało zaledwie

30,0% respondentów. Należy zauważyć, że co czwarta matka badanych studentów (25,1%) pozostawała bez pracy i częściej niż co siódmy ojciec był bezrobotny (13,4%).

ANALIZA I INTERPRETACJA WYNIKÓW BADAŃ

Uzyskane dane (tab. 1) pozwalają stwierdzić, że badani studenci krytycznie oceniają swoją wiedzę zdobytą w czasie studiów wyższych w kontekście wypełniania przyszłych funkcji zawodowych w profesji zgodnej z kierunkiem kształcenia. Opinię taką wyraziła znaczna grupa badanych osób (41,8% odpowiedzi). Natomiast częściej niż co czwarty respondent (28,3% wskazań) w mniejszym lub większym stopniu wyraził pozytywną ocenę uzyskanej wiedzy i twierdził o jej przydatności zawodowej lub nie potrafił ocenić, na ile jego wiedza stanie mu się w przyszłości przydatna w budowaniu własnej ścieżki rozwoju zawodowego zgodnego z ukończonym kierunkiem studiów (30,0% wyborów). Pełne zadowolenie jest udziałem zaledwie 4,8% badanych studentów.

Tab. 1. Ocena młodzieży akademickiej w zakresie wiedzy zdobytej podczas studiów

Kategorie odpowiedzi	N	%
Tak, w zupełności	9	4,8
Tak, raczej wystarczająca	44	23,5
Trudno mi ocenić	56	30,0
Raczej niewystarczająca	61	32,6
Niewystarczająca	17	9,1
Ogółem	187	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Badana młodzież akademicka w uzasadnieniu najczęściej stwierdzała:

Brak umiejętności praktycznych, ciągle powtarzająca się teoria, która w zawodzie się nie przyda, wiele więc niepotrzebnych przedmiotów, tzw. zapychaczy, niezgodnych nawet z kierunkiem studiów.

Oprócz wiedzy potrzebne są także kompetencje „miękkie”, których, niestety, nie nabyłam w czasie studiów.

Mój kierunek studiów wymaga niekiedy wiedzy znacznie szerszej, której nie zdobędzie się na studiach prawie w ogóle. Ponadto potrzeba wiedzy i umiejętności praktycznych.

Było zdecydowanie zbyt mało zajęć praktycznych, a pracodawca wymaga konkretnych umiejętności. Trzeba teorię przekładać na praktykę.

Mimo że studiowałam kierunek praktyczny, to było mało zajęć przysposabiających do pracy. Praktykę zawdzięczam swojej pozaczelnianej działalności.

Najważniejsza jest praktyka. Uczelnia, niestety, nie pomaga w dostaniu się na praktyki. Tą kwestią musimy jako studenci zajmować się sami. Pracodawcy są często nam nieprzychylni. Za duży jest nacisk na teorię, a za mały na praktykę.

Zdobyłam dużą wiedzę, lecz chcąc rozwijać się zawodowo zgodnie z profilem kształcenia, należy dalej wzbogacać wiedzę i doświadczenie poprzez szkolenia i dodatkowe praktyki.

Wiedza, którą zdobyłam na studiach, jest bardzo ogólna i teoretyczna. Podczas praktyk okazało się, że nie umiem wykonywać prostych czynności, ponieważ nikt nas tego nie uczył.

Z analiz korelacyjnych wynika, że z oceną wyrażaną przez studentów o wiedzy zdobytej podczas studiów koreluje płeć badanych osób ($\chi^2=22,471$; $df=4$; $p<0,000$; $V=0,352$), kierunek studiów ($\chi^2=15,573$; $df=4$; $p<0,004$; $V=0,291$), sytuacja zawodowa ich ojców ($\chi^2=53,351$; $df=28$; $p<0,003$; $V=0,276$). Okazuje się, że kobiety częściej niż mężczyźni, a także studenci nauk humanistycznych częściej niż pozostali badani twierdzą, że wiedza zdobyta przez nich w toku studiów jest raczej niewystarczająca do wypełniania funkcji zawodowych w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia. Przy czym przekonanie to dominuje wśród studentów psychologii. Podobne jak wśród młodzieży akademickiej, której ojcowie są bezrobotni.

Badani ocenili również umiejętności praktyczne nabyte podczas praktyk studenckich. Ankietowani oceniali je pod względem przydatności do wypełniania funkcji zawodowych w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia (tab. 2).

Tab. 2. Ocena umiejętności praktycznych przez badane osoby

Kategorie odpowiedzi	N	%
Tak, w zupełności	8	4,2
Tak, raczej wystarczające	31	16,6
Trudno mi ocenić	67	35,8
Raczej niewystarczające	62	33,2
Niewystarczające	19	10,2
Ogółem	187	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Aż 43% badanych w mniejszym lub większym stopniu krytycznie ocenia własne umiejętności praktyczne zdobyte w czasie praktyk zawodowych. Uważają, że są one niewystarczające (10,2% wskazań) lub raczej niewystarczające (33,2% odpowiedzi). Tylko pojedyncze osoby (4,2%) uznały je za wystarczające, by pełnić efektywnie przyszłą rolę zawodową, a co szósty badany stwierdził, że

raczej mu wystarczą, by sprostać obowiązkom zawodowym (16,6%). Można więc mówić o małej efektywności dotychczasowego systemu praktyk zawodowych, jakie odbywają studenci w czasie studiów.

Badane osoby uzasadniały ten stan rzeczy najczęściej następująco:

Każda placówka, w której odbywałam praktykę, ma inne oczekiwania i profil pracy. Ponadto liczba zajęć o charakterze praktycznym jest minimalna.

Praktyki były zbyt krótkie. Mało godzin zajęć praktycznych, ponadto pracodawcy często traktują praktykantów jak „zło konieczne”. Dostaje się do wykonania te rzeczy, które są niewygodne dla etatowych pracowników.

Mimo że odbyłam więcej praktyk, niż wymaga tego uczelnia, wciąż to zbyt mało, aby dostać interesującą mnie pracę.

Praktyki na pierwszych latach studiów nie mają sensu. Zbyt małą wiedzą się dysponuje, aby funkcjonować efektywnie i zdobywać cenne doświadczenie.

Pojawiły się i takie stwierdzenia respondentów:

Człowiek uczy się przez całe życie, trudno oczekiwać, że wszystkie umiejętności nabędzie i stanie się w pełni wartościowym pracownikiem po krótkich praktykach zawodowych odbytych w czasie studiów.

Podczas praktyk nabyłam wiele przydatnych i ważnych w moim przyszłym zawodzie umiejętności.

Dziedziny, w których studiowała badana młodzież akademicka, i kierunek odbywanych studiów oraz sytuacja zawodowa ojca korelują na poziomie istotnym z ich oceną umiejętności praktycznych zdobytych w trakcie praktyk zawodowych. Studentom nauk przyrodniczych ($\chi^2=17,210$; $df=4$; $p<0,002$; $V=0,302$), studentom biologii ($\chi^2=64,030$; $df=28$; $p<0,017$; $V=0,252$) oraz osobom, których ojciec jest bezrobotny ($\chi^2=14,521$; $df=4$; $p<0,006$; $V=0,282$) częściej niż pozostałym badanym trudno jest ocenić, czy umiejętności praktyczne, nabyte np. podczas praktyk śródsesemestralnych, są wystarczające do wypełniania funkcji zawodowych w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia.

Badana młodzież akademicka za najważniejsze cechy, predyspozycje osobowościowe, społeczne czy postawy rozwinięte podczas studiów, a mające wpływ na pełnienie funkcji zawodowych, uznała: asertywność, komunikatywność, otwartość, współpracę w grupie, empatię, kreatywność, sumienność, umiejętność wystąpień publicznych, cierpliwość, systematyczność i odpowiedzialność.

Jak ustalono, znaczna grupa badanych studentów (42,8%) w czasie studiów zdobyła dodatkowe uprawnienia, umiejętności potwierdzone certyfikatem. Najczęściej były to: uprawnienia w zakresie zamówień publicznych, umiejętności

w zakresie pisania i redagowania tekstów do portali internetowych, szkolenia marketingowe i reklamowe, certyfikaty językowe, uprawnienia bhp, obsługa sprzętu laboratoryjnego, uprawnienia pedagogiczne, analizy statystyczne.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że kierunek studiów badanych studentów różnicuje istotnie dodatkowe uprawnienia i umiejętności potwierdzone certyfikatem, zdobyte przez nich podczas studiów ($\chi^2=15,666$; $df=7$; $p<0,028$; $V=0,290$). Studenci pedagogiki częściej niż pozostali badani twierdzą, że podczas studiów zdobyli dodatkowe uprawnienia i umiejętności potwierdzone certyfikatami.

Podkreślić należy, iż co piąty respondent (19,2%) w czasie studiów miał możliwość pracy w zawodzie zgodnym z jego przyszłym wykształceniem. Tym samym w istotny sposób młodzież ta wzbogaciła swoje zasoby osobiste zwiększające szanse na rynku pracy po ukończeniu edukacji akademickiej. Studenci powyżej 25. r.ż. częściej niż pozostali badani w czasie studiów mieli możliwość pracy w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia ($\chi^2=11,742$; $df=3$; $p<0,008$; $V=0,253$). Natomiast takiej możliwości nie mieli najczęściej studenci chemii ($\chi^2=24,233$; $df=7$; $p<0,001$; $V=0,366$).

Mimo doświadczenia zawodowego znacznej grupy respondentów, występują wśród badanych studentów podzielone opinie na temat ich przygotowania do wykonywania zawodu zgodnego z kierunkiem studiów (tab. 3). Jedynie co drugi badany (55,1%) ocenił je jako w mniejszym lub większym stopniu zadowalające. Przy czym tylko nieliczni (4,8%) twierdzą z pełnym przekonaniem, że jest ono bardzo dobre, gruntowne. Prawie co czwarty badany (23,0%) uznał, że jego przygotowanie jest dość słabe, ale mimo tego wiele się nauczył w trakcie studiów. Nieliczni przyznają się, że nie są przygotowani do wykonywania zawodu, mają słabe kompetencje (4,3% odpowiedzi).

Tab. 3. Ocena badanych studentów w zakresie przygotowania do wykonywania zawodu zgodnego z kierunkiem kształcenia

Kategorie odpowiedzi	N	%
Bardzo dobre, gruntowne i pełne	9	4,8
Zadowalające, ale mogłoby być lepsze	94	50,3
Trudno powiedzieć	33	17,6
Dość słabe, ale mimo tego wiele się nauczyłem/am	43	23,0
Uważam, że nie jestem przygotowany/a	8	4,3
Ogółem	187	100,0

Źródło: opracowanie własne.

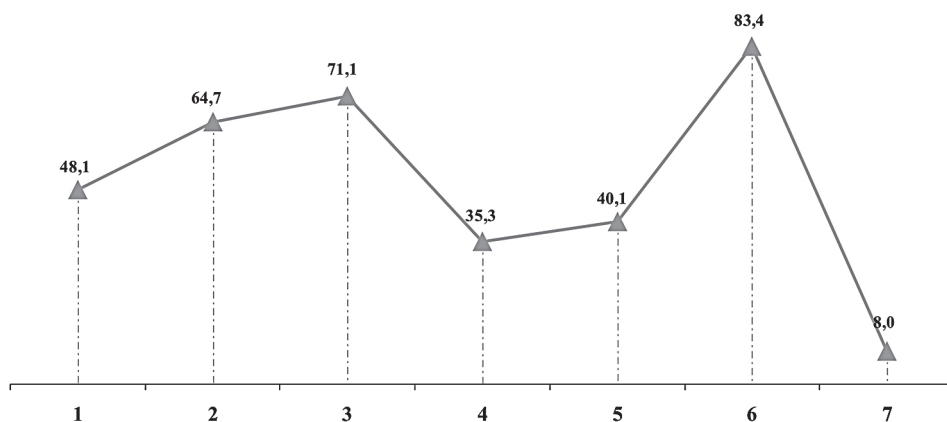
Stwierdzono istotne statystycznie zależności między płcią a oceną przygotowania do wykonywania zawodu zgodnego z kierunkiem kształcenia ($\chi^2=15,363$; $df=4$; $p<0,004$). Kobiety częściej niż mężczyźni uważają, że ich przygotowanie

do wykonywania zawodu zgodnego z kierunkiem kształcenia jest zadowolające, ale mogłoby być lepsze.

Jako główne atuty (rys. 1), wynikające z nabytych umiejętności zawodowych, najczęściej badani studenci wskazują: obowiązkowość i sumienność (83,4%), łatwość nawiązywania kontaktów z innymi ludźmi (71,1%), prawo jazdy (64,7%), dobrą znajomość języka obcego (48,1%), szybkie podejmowanie decyzji (40,1%), obsługę wielu programów komputerowych (35,3%).

Wiek różnicuje istotnie znajomość języka obcego ($\chi^2=14,301$; $df=3$; $p<0,003$; $V=0,238$). Osoby powyżej 25. r.ż. częściej niż pozostali badani twierdzą, że atutem jest dobra znajomość języka obcego.

Stwierdzono także istotne statystycznie zależności między płcią a następującymi umiejętnościami lub kwalifikacjami jako atutami: obsługą wielu programów komputerowych ($\chi^2=12,103$; $df=1$; $p<0,001$; $V=0,143$), szybkim podejmowaniem decyzji ($\chi^2=3,879$; $df=1$; $p<0,049$; $V=0,161$) oraz obowiązkowością i sumiennością ($\chi^2=4,822$; $df=1$; $p<0,028$; $V=0,256$). Ustalono, że mężczyźni częściej niż kobiety twierdzą, że ich atutem jest obsługa wielu programów komputerowych i szybkie podejmowanie decyzji. Z kolei kobiety częściej uważają, że ich atutem jest obowiązkowość i sumienność.

1 – Dobra znajomość języka obcego, 2 – Prawo jazdy, 3 – Łatwość nawiązywania kontaktów z innymi ludźmi, 4 – Obsługa wielu programów komputerowych, 5 – Szybkie podejmowanie decyzji, 6 – Obowiązkowość i sumienność, 7 – Inne

Rys. 1. Umiejętności lub kwalifikacje jako atuty badanych studentów (dane w %)

Źródło: opracowanie własne.

Kierunek studiów młodzieży akademickiej koreluje na poziomie istotnym statystycznie z następującymi umiejętnościami lub kwalifikacjami, które są jej atutami: dobra znajomość języka obcego ($\chi^2=30,421$; $df=7$; $p<0,000$; $V=0,354$) oraz szybkie podejmowanie decyzji ($\chi^2=23,105$; $df=7$; $p<0,002$; $V=0,405$). Stu-

denci biotechnologii częściej niż pozostali ankietowani twierdzą, że ich atutem jest dobra znajomość języka obcego i szybkie podejmowanie decyzji.

Z kolei miejsce zamieszkania badanych studentów różnicuje istotnie następujące ich oceny dotyczące umiejętności lub kwalifikacji, które stanowią dla nich atuty: dobra znajomość języka obcego ($\chi^2=24,205$; $df=4$; $p<0,000$; $V=0,254$) oraz prawo jazdy ($\chi^2=11,853$; $df=4$; $p<0,018$; $V=0,364$). Osoby mieszkające w mieście od 10 do 50 tys. mieszkańców częściej niż pozostali ankietowani twierdzą, że ich atutem jest dobra znajomość języka obcego i posiadanie prawa jazdy.

Obok oceny własnego przygotowania zawodowego i posiadanych atutów, które pozwolą znaleźć pracę w wyuczonym zawodzie, istotną rolę odgrywa znajomość rynku pracy i w tym kontekście ocena własnych szans zatrudnienia po studiach (tab. 4). Zdecydowana większość badanych studentów (81,8%) w różnym zakresie zna realia zatrudnienia w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia. Co ciekawe, 2/3 respondentów (63,1%) posiada dobrą wiedzę w tym zakresie, ponieważ interesowali się tym zagadnieniem. Bez mała co piąty badany (18,7%) deklaruje bardzo dobrą znajomość rynku pracy, gdyż od dłuższego czasu interesuje się tym i prowadzi pogłębione analizy w kontekście własnych szans uzyskania przyszłego zatrudnienia. Co trzynasty respondent, mimo podejmowanych wysiłków, ma „mgliste” wyobrażenie o możliwości znalezienia po studiach pracy w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia, a tylko nieliczni (5,9%) nie wiedzą, bo jeszcze nie interesowali się rynkiem pracy i możliwościami znalezienia pracy po ukończeniu studiów.

Tab. 4. Wiedza badanych studentów na temat szans znalezienia zatrudnienia w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia

Kategorie odpowiedzi	N	%
Wiem, jestem bardzo dobrze zorientowany/a	35	18,7
Wiem, interesowałem/am się tym	118	63,1
Nie wiem, ale próbowałem/am zdobyć informacje na ten temat	23	12,3
Nie wiem, jeszcze się nie interesowałem/am	11	5,9
Ogółem	187	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Stwierdzono istotne statystycznie zależności między wiedzą studentów na temat znalezienia zatrudnienia w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia i sytuacją zawodową ich matek ($\chi^2=8,289$; $df=3$; $p<0,041$; $V=0,210$) a ich kierunkiem kształcenia ($\chi^2=33,977$; $df=21$; $p<0,037$; $V=0,258$). Studenci chemii częściej niż pozostali badani wiedzą, jakie są ich szanse zatrudnienia w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia, ponieważ się tym interesowali. Podobną wiedzą wyróżniają się studenci, których matki są bezrobotne.

Oceniając swoje szanse znalezienia pracy w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia na rynku pracy, młodzież akademicka częściej dostrzega je na krajowym rynku pracy niż na rynku lokalnym. Ponad 3/4 respondentów (79,7%) wyraziło opinię, że pracę na krajowym rynku pracy znajdzie, ale będzie to rezultatem długich poszukiwań. Co ósmy student (12,8%) jest przekonany, że pracę znajdzie bez trudu. Jedynie co czternasty badany (7,5%) nie widzi dla siebie szans znalezienia pracy w wyuczonym zawodzie (tab. 5).

Z analiz korelacyjnych wynika, że ocenę badanych studentów, dotyczącą ich szans znalezienia pracy w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia na rynku krajowym, różnicuje: wiek ($\chi^2=34,080$; $df=6$; $p<0,000$; $V=305$), kierunek studiów ($\chi^2=25,560$; $df=14$; $p<0,029$; $V=0,269$), miejsce zamieszkania ($\chi^2=17,440$; $df=8$; $p<0,026$; $V=0,222$) i sytuacja zawodowa ich ojców ($\chi^2=6,777$; $df=2$; $p<0,034$; $V=0,190$). Studenci w wieku 23 lat częściej niż inni badani twierdzą, że na rynku krajowym znajdą pracę w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia, ale będą jej zapewne długo poszukiwać. Studenci biotechnologii i studenci mieszkający w mieście od 50 do 100 tys. mieszkańców są podobnego zdania. Zgadza się z nimi również częściej niż pozostali badani studenci, których ojcowie mają obecnie zatrudnienie.

Tab. 5. Ocena szans badanych studentów w zakresie znalezienia pracy w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia na rynku krajowym

Kategorie odpowiedzi	N	%
Pracę znajdę bez trudu	24	12,8
Pracę znajdę, ale będę jej zapewne długo poszukiwać	149	79,7
Nie widzę szans znalezienia pracy w moim zawodzie	14	7,5
Ogółem	187	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Z kolei na rynku lokalnym (tab. 6) częściej niż co drugi badany student (55,6%) uważa, że bez trudu znajdzie interesującą go pracę w wyuczonym zawodzie. Pojedyncze osoby (4,8%) twierdzą z dużym przekonaniem, że nie będą mieć z tym żadnych trudności, a dla znacznej grupy respondentów (39,6%) jest to zadanie nie do wykonania – nie widzą najmniejszej szansy, aby zatrudnić się w wyuczonym zawodzie.

Tu jedynie kierunek studiów różnicuje ocenę badanych osób co do szans znalezienia przez nich pracy na lokalnym rynku po ukończeniu studiów w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia ($\chi^2=24,365$; $df=14$; $p<0,041$; $V=0,263$). Należy podkreślić, że tylko studenci psychologii częściej niż pozostali badani twierdzą, że na rynku lokalnym znajdą pracę w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia, ale będą jej zapewne długo poszukiwać.

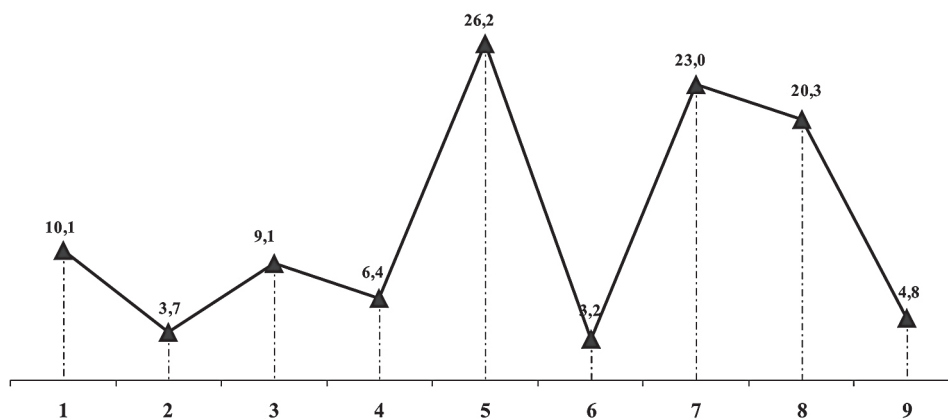
Tab. 6. Ocena badanych studentów w zakresie szans znalezienia pracy w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia na rynku lokalnym

Kategorie odpowiedzi	N	%
Pracę znajdę bez trudu	9	4,8
Pracę znajdę, ale będę jej zapewne długo poszukiwać	104	55,6
Nie widzę szans znalezienia pracy w moim zawodzie	74	39,6
Ogółem	187	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Osoby, które nie widzą szans znalezienia pracy zgodnej z kierunkiem studiów na lokalnym lub krajowym rynku pracy jako główne przyczyny wskazują (rys. 2): brak znajomości (26,2%) i wysokie bezrobocie (23,0%), a także nasyce- nie rynku specjalistami z ich dziedziny (20,3%), nieatrakcyjność u pracodawców wyuczonego przez siebie zawodu (10,2%) czy własne poczucie słabego przygo- towania zawodowego do pracy (9,1%).

Małą rolę odgrywają takie przyczyny, jak: niska samoocena znajomości ję- zyka obcego (6,7%), poczucie, że mimo posiadania wysokich kwalifikacji, są lep- si w tym zawodzie (3,7%) oraz mała determinacja w poszukiwaniu pracy zgodnej z wyuczonym zawodem (3,2%).

1 – Wyuczony zawód jest nieatrakcyjny dla pracodawców, 2 – Mam wysokie kwalifikacje zawodowe, ale są lepsi ode mnie, 3 – Czuję się słabo przygotowany do pracy, 4 – Słabo znam języki obce, 5 – Nie mam „znajomości”, 6 – Jestem mało zdeterminowany/na, 7 – Wysokie bezrobocie, 8 – Nasyce- nie rynku specjalistami z mojej dziedziny, 9 – Inne

Rys. 2. Przyczyny trudności ze znalezieniem pracy w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształ- cenia w opinii badanej młodzieży akademickiej (dane w %)

Źródło: opracowanie własne.

Stwierdzono istotne statystycznie zależności między dziedzinami nauki, w ramach których studiują badane osoby, a następującymi w jej ocenie przyczynami nieznaleszenia pracy w zawodzie zgodnym z kierunkiem studiów: wyuczony zawód jest nieatrakcyjny dla pracodawców ($\chi^2=4,030$; $df=1$; $p<0,045$; $V=0,152$), brak znajomości ($\chi^2=6,090$; $df=1$; $p<0,014$; $V=0,165$) i nasycenie rynku specjalistami z tej dziedziny ($\chi^2=5,231$; $df=1$; $p<0,022$; $V=0,188$). Okazuje się, że osoby studiujące nauki przyrodnicze częściej niż pozostali ankietowani twierdzą, że przyczynami nieznaleszenia pracy zgodnej z kierunkiem studiów na rynku pracy nie będą: brak atrakcyjności wyuczonego przez nich zawodu dla pracodawców, brak znajomości czy nasycenie rynku specjalistami z tej dziedziny. Studenci chemii uważają podobnie, przy czym dodatkowo wskazują, że przyczynami nieznaleszenia pracy zgodnej z kierunkiem studiów na rynku pracy nie będzie w ich przypadku wysokie bezrobocie ($\chi^2=18,132$; $df=7$; $p<0,011$; $V=0,387$).

Z kolei studenci mieszkający w mieście powyżej 100 tys. mieszkańców najczęściej uznają, że przyczyną nieznaleszenia pracy zgodnej z kierunkiem studiów na lokalnym lub krajowym rynku pracy nie będzie słaba znajomość języków obcych ($\chi^2=15,430$; $df=4$; $p<0,004$). O problemach mogą decydować inne czynniki.

W przekonaniu blisko połowy badanych studentów (tab. 7) ich przyszły zawód jest atrakcyjny (46,5%). Jest jednak w tej grupie kilka osób (2,1%), które uważają, iż ta atrakcyjność ma charakter przemijający i ich zawód tylko obecnie jest atrakcyjny. Co dziewiąty respondent uważa, iż dana profesja utraciła walory, które miała w przeszłości. Obecnie zawód stał się nieatrakcyjny (10,7% wskazań). Podobny odsetek badanych (10,2%) jest zdania, że obecnie ich przyszły zawód jest mało atrakcyjny, ale będzie pożądanym w przyszłości.

Tab. 7. Ocena przyszłego zawodu zgodnego z kierunkiem kształcenia przez badane osoby

Kategorie odpowiedzi	N	%
Atrakcyjny	83	44,4
Atrakcyjny tylko obecnie	4	2,1
Atrakcyjny w przeszłości, obecnie nieatrakcyjny	20	10,7
Obecnie mało atrakcyjny, ale pożądanym w przyszłości	19	10,2
Trudno powiedzieć	50	26,7
Nieatrakcyjny	11	5,9
Ogółem	187	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Co czwarty badany student nie ma ukształtowanej opinii na ten temat (26,7%), a dla co siedemnastego respondenta (5,9%) jego przyszły zawód jest nieatrakcyjny. Należy sądzić, iż w toku studiów rozczarowanie nastąpiło po swoistej kon-

frontacji oczekiwań związanych z przyszłą pracą z treścią pracy i gratyfikacjami materialnymi, społecznymi, moralnymi czy prestiżowymi.

Jak wynika z przeprowadzonych analiz, z oceną studentów dotyczącą ich przyszłego zawodu zgodnego z kierunkiem kształcenia koreluje: wiek ($\chi^2=28,152$; $df=15$; $p<0,021$; $V=0,220$), kierunek kształcenia ($\chi^2=58,350$; $df=35$; $p<0,008$; $V=0,252$), miejsce zamieszkania ($\chi^2=38,740$; $df=20$; $p<0,007$; $V=0,230$), sytuacja zawodowa ojca ($\chi^2=15,310$; $df=5$; $p<0,009$; $V=0,299$).

Ponad połowa studentów w wieku powyżej 25 lat uważa, że ich przyszły zawód, zgodny z kierunkiem kształcenia, jest atrakcyjny. Podobną opinię wyraziło 2/3 studentów biotechnologii. Co drugi respondent mieszkający w mieście powyżej 100 tys. mieszkańców podkreśla w sposób szczególny atrakcyjność swojego kierunku kształcenia, a także osoby, których ojcowie są bezrobotni.

Częściej niż co drugi badany student (tab. 8) twierdzi (56,7% odpowiedzi), że polski absolwent z uzyskanymi kwalifikacjami kierunkowymi ma szanse na znalezienie zatrudnienia na europejskim rynku pracy. Co trzeci respondent (37,4%) nie podziela tego optymizmu i zauważa, iż polskiemu absolwentowi z uzyskanymi kwalifikacjami kierunkowymi nie będzie łatwo znaleźć zatrudnienia na europejskim rynku pracy. Najbardziej sceptyczni w tym zakresie są tylko nieliczni studenci (5,3%), którzy uważają, że polski absolwent z uzyskanymi kwalifikacjami nie ma żadnych szans znalezienia zatrudnienia na europejskim rynku pracy.

Tab. 8. Szanse absolwentów na europejskim rynku pracy w zatrudnieniu zgodnym z wyuczonym zawodem

Kategorie odpowiedzi	N	%
Polski absolwent z uzyskanymi kwalifikacjami kierunkowymi ma szanse na znalezienie zatrudnienia na europejskim rynku pracy	106	56,7
Polskiemu absolwentowi z uzyskanymi kwalifikacjami kierunkowymi nie będzie łatwo znaleźć zatrudnienia na europejskim rynku pracy	70	37,4
Polski absolwent z uzyskanymi kwalifikacjami kierunkowymi nie ma żadnych szans na znalezienie zatrudnienia na europejskim rynku pracy	11	5,9
Ogółem	187	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Okazuje się, że dziedziny nauki, w których zdobywają kwalifikacje badani studenci ($\chi^2=14,190$; $df=3$; $p<0,003$; $V=0,282$), oraz kierunek studiów ($\chi^2=58,520$; $df=21$; $p<0,000$; $V=0,321$) różnicują ich przekonanie dotyczące szans zatrudnienia zgodnie z wyuczonym zawodem na europejskim rynku pracy. Osoby studiujące nauki przyrodnicze częściej niż pozostali badani twierdzą, że polski absolwent z uzyskanymi kwalifikacjami kierunkowymi ma szanse na znalezienie zatrudnienia na europejskim rynku pracy. Pogląd ten wyrażają najczęściej studenci biotechnologii.

Wyniki badań wskazują (rys. 3), że planując swoją przyszłość, młodzież akademicka stawia sobie różne cele, które wzajemnie się nie wykluczają. Niemal połowa badanych studentów (47,6%) kończących studia wyższe planuje jak najszybciej po egzaminie dyplomowym zacząć pracować, usamodzielnic się życiowo, podjąć pracę niekoniecznie w swoim zawodzie. Co trzeci respondent zamierza podjąć pracę, ale tylko w swoim zawodzie (31,6%). Podobny odsetek badanych osób (32,1%) pragnie podjąć studia podyplomowe, aby pogłębić swoją wiedzę i zdobyć nowe umiejętności, czyniące ich bardziej atrakcyjnymi pracownikami na rynku pracy. Co siódmy respondent (13,9%) chce spróbować swoich sił, rozpoczynając studia doktoranckie. Dla części z nich jest to dążenie do kariery naukowej, a dla części jedynie przedłużenie studiowania i oddalenie momentu przejścia pełnej odpowiedzialności za swoje dorosłe życie.

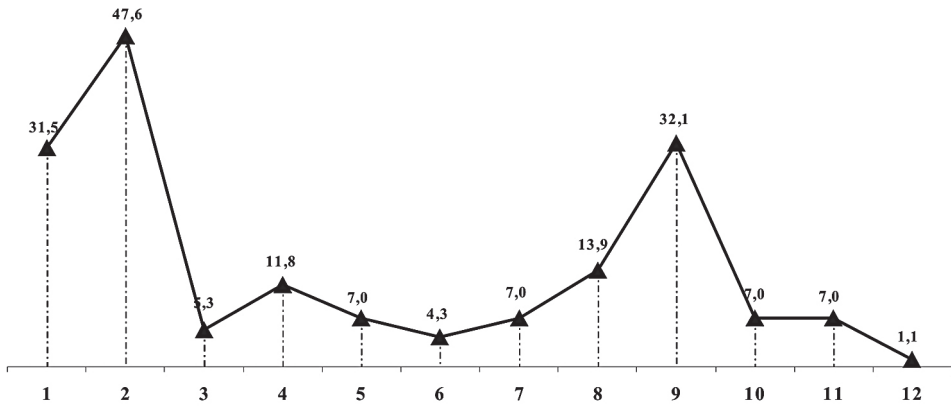
Jak ustalono, co szósty badany (17,1%) nie widzi dla siebie szans zatrudnienia w kraju i ma wyraźnie sprecyzowane plany wyjazdu do pracy za granicę. Przy czym 11,8% respondentów jest gotowych podjąć jakąkolwiek pracę w krajach Unii Europejskiej, a tylko 5,3% liczy na zatrudnienie zgodne z uzyskanym wykształceniem na uczelni wyższej.

Co czternasty badany (7,0%) wskazuje także na takie plany, jak: praca w wyuczonym zawodzie w kraju i jednocześnie podjęcie studiów na innym kierunku; nadal studiować, lecz już inny kierunek; nadal pracować, lecz niezgodnie z ukończonym kierunkiem studiów; rozpocząć własną działalność gospodarczą.

Stwierdzono istotne statystycznie zależności między wiekiem a następującymi planami po ukończeniu studiów: podjęcie jak najszybciej pracy, niekoniecznie w swoim zawodzie ($\chi^2=10,290$; $df=3$; $p<0,016$; $V=0,220$), wyjazd za granicę i podjęcie pracy w wyuczonym zawodzie ($\chi^2=11,880$; $df=3$; $p<0,008$; $V=0,228$) oraz rozpoczęcie studiów doktoranckich ($\chi^2=8,970$; $df=3$; $p<0,030$; $V=0,255$). Studenci w wieku powyżej 25 lat częściej niż pozostali ankietowani nie planują po ukończeniu studiów podejmowania jak najszybciej pracy zarówno w wyuczonym zawodzie, jak i w innej dziedzinie, wyjechania za granicę oraz rozpoczęcia studiów doktoranckich.

Płeć badanych osób różnicuje ich plany po ukończeniu studiów co do rozpoczęcia studiów doktoranckich ($\chi^2=8,421$; $df=1$; $p<0,004$; $V=0,211$). Kobiety częściej niż mężczyźni nie planują po ukończeniu studiów rozpoczęcia studiów doktoranckich.

Stwierdzono istotne zależności między dziedzinami nauki, w których zdobywali wykształcenie badani studenci, a następującymi planami po ukończeniu studiów: wyjazdem za granicę i podjęciem jakiejkolwiek pracy ($\chi^2=4,340$; $df=1$; $p<0,037$; $V=0,155$), pracą w wyuczonym zawodzie z jednoczesnym podjęciem innego kierunku studiów ($\chi^2=6,000$; $df=1$; $p<0,014$; $V=0,158$) oraz podjęciem studiów podyplomowych ($\chi^2=4,650$; $df=1$; $p<0,031$; $V=0,185$). Osoby studiujące nauki przyrodnicze częściej niż pozostali ankietowani nie planują po ukończeniu

1 – Zamierzam podjąć pracę, ale tylko w swoim zawodzie, 2 – Chcę jak najszybciej zacząć pracować, niekoniecznie w swoim zawodzie, 3 – Chcę wyjechać za granicę i tam podjąć pracę w wyuczonym zawodzie, 4 – Chcę wyjechać za granicę i podjąć jakąkolwiek pracę, 5 – Zamierzam pracować w wyuczonym zawodzie i jednocześnie podjąć inny kierunek studiów, 6 – Zamierzam pracować niezgodnie z wyuczonym zawodem i jednocześnie podjąć inny kierunek studiów, 7 – Zamierzam zdobyć nowe kwalifikacje, studiując na innym kierunku, 8 – Chcę rozpocząć studia doktoranckie, 9 – Zamierzam podjąć studia podyplomowe, 10 – Mam już stałą pracę, lecz niezgodną z kierunkiem studiów, 11 – Zamierzam założyć własną działalność gospodarczą, 12 – Mam inne plany

Rys. 3. Plany badanych osób po ukończeniu studiów (dane w %)
Źródło: opracowanie własne.

studiów wyjazdu za granicę i podjęcia jakiejkolwiek pracy, pracy w wyuczonym zawodzie i jednoczesnego podjęcia innego kierunku studiów czy też podjęcia studiów podyplomowych.

Ujawniono również istotne statystycznie zależności między kierunkiem studiów a następującymi planami po ukończeniu studiów: podjęciem pracy, ale tylko w swoim zawodzie ($\chi^2=24,822$; $df=7$; $p<0,001$; $V=0,289$), jak najszybszym podjęciem pracy, niekoniecznie w swoim zawodzie ($\chi^2=17,277$; $df=7$; $p<0,016$; $V=0,302$), wyjazdem za granicę i podjęciem jakiejkolwiek pracy ($\chi^2=15,276$; $df=7$; $p<0,033$; $V=0,324$), zdobyciem nowych kwalifikacji, studiując na nowym kierunku ($\chi^2=14,978$; $df=7$; $p<0,036$; $V=0,320$), rozpoczęciem studiów doktoranckich ($\chi^2=14,367$; $df=7$; $p<0,045$; $V=0,286$), podjęciem studiów podyplomowych ($\chi^2=29,030$; $df=7$; $p<0,000$; $V=0,395$). Studenci socjologii częściej niż pozostali ankietowani nie planują po ukończeniu studiów podjęcia pracy, ale tylko w swoim zawodzie, wyjazdu za granicę i podjęcia jakiejkolwiek pracy, zdobycia nowych kwalifikacji, studiując na nowym kierunku, rozpoczęcia studiów doktoranckich oraz podjęcia studiów podyplomowych. Planują natomiast jak najszybciej podjąć pracę, niekoniecznie w swoim zawodzie.

Miejsce zamieszkania badanych studentów koreluje na poziomie istotnym z następującymi planami po ukończeniu studiów: podjęcie pracy, ale tylko w swoim

zawodzie ($\chi^2=11,987$; $df=4$; $p<0,018$; $V=0,234$), jak najszybsze podjęcie pracy, niekoniecznie w swoim zawodzie ($\chi^2=29,740$; $df=4$; $p<0,000$; $V=0,248$), wyjazd za granicę i podjęcie jakiejkolwiek pracy ($\chi^2=11,789$; $df=4$; $p<0,010$; $V=0,254$), rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej ($\chi^2=10,245$; $df=4$; $p<0,037$; $V=0,403$). Studenci mieszkający w mieście od 10 do 50 tys. mieszkańców częściej niż pozostali ankietowani nie planują po ukończeniu studiów podjęcia pracy w swoim zawodzie, wyjazdu za granicę i podjęcia jakiejkolwiek pracy oraz rozpoczęcia własnej działalności gospodarczej. Planują natomiast jak najszybciej podjąć pracę, niekoniecznie w swoim zawodzie.

Sytuacja zawodowa matki różnicuje istotnie następujące plany badanych studentów po ukończeniu studiów: podjęcie pracy, ale tylko w swoim zawodzie ($\chi^2=4,476$; $df=1$; $p<0,037$; $V=0,157$), jak najszybsze podjęcie pracy, niekoniecznie w swoim zawodzie ($\chi^2=5,011$; $df=1$; $p<0,025$; $V=0,165$), wyjazd za granicę i podjęcie jakiejkolwiek pracy ($\chi^2=5,476$; $df=1$; $p<0,019$; $V=0,172$). Studenci, których matki są bezrobotne, częściej niż pozostali ankietowani nie planują po ukończeniu studiów podjęcia pracy w swoim zawodzie oraz wyjazdu za granicę i podjęcia jakiejkolwiek pracy. Planują natomiast jak najszybciej podjąć pracę, niekoniecznie w swoim zawodzie.

Jak się okazuje, sytuacja zawodowa ojca również różnicuje określone plany po ukończeniu studiów przez badane osoby. Dotyczy to: podjęcia pracy, ale tylko w swoim zawodzie ($\chi^2=5,111$; $df=1$; $p<0,024$; $V=0,172$), wyjazdu za granicę i podjęcia jakiejkolwiek pracy ($\chi^2=11,380$; $df=1$; $p<0,001$; $V=0,211$) oraz podjęcia studiów doktoranckich ($\chi^2=7,890$; $df=1$; $p<0,005$; $V=0,252$). Studenci, których ojcowie są bezrobotni, częściej niż pozostali ankietowani nie planują wyjazdu za granicę do pracy oraz rozpoczęcia studiów doktoranckich. Planują natomiast jakiejkolwiek zatrudnienie w kraju, niekoniecznie w swoim zawodzie.

Okazuje się, że osoby planujące dalszą naukę jako główny motyw tej decyzji podawały (tab. 9): możliwość zdobycia nowych kwalifikacji i kompetencji (25,1%), chęć podwyższenia swoich kwalifikacji zawodowych (12,8%), dążenie do realizowania kariery naukowej (7,0%), zdobyte dotychczas wykształcenie przez badanych nie daje w ich przekonaniu dużych szans na znalezienie pracy (mało atrakcyjny zawód) (5,9%).

Wiek badanych studentów ($\chi^2=44,090$; $df=18$; $p<0,001$; $V=0,280$), płeć ($\chi^2=15,688$; $df=6$; $p<0,016$; $V=0,292$) i kierunek studiów ($\chi^2=92,055$; $df=42$; $p<0,000$; $V=0,290$) korelują na poziomie istotnym z motywami podjęcia przez nich dalszej nauki. Osoby w wieku 23 lat, mężczyźni, częściej niż pozostali badani nie planują podjęcia dalszej nauki. Z planów dalszej nauki najczęściej rezygnują też osoby studiujące socjologię. Natomiast plany związane z dalszą nauką deklarują studenci biologii, ponieważ dalsza nauka daje im możliwość zdobycia nowych kwalifikacji i kompetencji.

Tab. 9. Motywy badanych studentów dotyczące podjęcia dalszej nauki

Kategorie odpowiedzi	N	%
Nie planuję podjąć dalszej nauki	90	48,1
Planuję karierę naukową	13	7,0
Możliwość zdobycia nowych kwalifikacji i kompetencji	47	25,1
Nadal chcę podwyższyć swoje kwalifikacje zawodowe	24	12,9
Wykształcenie w moim kierunku nie daje mi dużych szans na znalezienie pracy	11	5,9
Chcę przeczekać złą sytuację na rynku pracy	1	0,5
Inna przyczyna	1	0,5
Ogółem	187	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Z kolei osoby, które są zdecydowane na podjęcie bezpośrednio po ukończeniu studiów pracy zawodowej, jako główny powód podawały (tab. 10): chęć usamodzielnienia się (53,5%), konieczność podjęcia pracy, aby zarobić na siebie lub utrzymać założoną rodzinę (23,0%), przekonanie, że wykształcenie, które posiadają, zapewnia im dobry start w życie zawodowe i pozwala uzyskać satysfakcjonującą pracę (9,1%), brak chęci do dalszej edukacji (4,3%) oraz przeświadczenie o bardzo dobrym przygotowaniu do pracy zawodowej i chęć realizacji swoich aspiracji zawodowych (2,1%).

Tab. 10. Motywy podjęcia pracy bezpośrednio po ukończeniu studiów wskazywane przez badanych studentów

Kategorie odpowiedzi	N	%
Nie planuję podjęcia pracy bezpośrednio po studiach	15	8,0
Wykształcenie, które posiadam, zapewni mi dobry start w życie zawodowe i pozwoli uzyskać satysfakcjonującą pracę	17	9,1
Chcę się usamodzielnić	100	53,5
Bez względu na posiadane kwalifikacje muszę podjąć pracę i zarabiać na siebie/na rodzinę	43	23,0
Nie chcę się już dłużej uczyć	8	4,3
Jestem bardzo dobrze przygotowany do pracy zawodowej i chciałbym realizować swoje aspiracje zawodowe	4	2,1
Ogółem	187	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Wiek badanych studentów ($\chi^2=26,850$; $df=15$; $p<0,030$; $V=0,222$), płeć ($\chi^2=24,741$; $df=5$; $p<0,000$; $V=0,362$) i kierunek studiów ($\chi^2=54,879$; $df=35$; $p<0,017$; $V=0,242$) korelują na poziomie istotnym statystycznie z motywami pod-

jęcia pracy bezpośrednio po ukończeniu studiów. Studenci w wieku 25 lat, mężczyźni, osoby studiujące chemię częściej niż pozostali badani twierdzą, że przyczyną podjęcia pracy bezpośrednio po ukończeniu studiów jest chęć usamodzielnienia się.

Tab. 11. Uczucia towarzyszące badanym studentom w związku z ich wejściem na rynek pracy

Kategorie odpowiedzi	N	%
Jestem podekscytowany i już nie mogę się doczekać, kiedy w końcu będę mógł się spełniać zawodowo	17	9,1
Cieszę się, że nareszcie się usamodzielnię	10	5,3
Cieszę się, że będę miał szansę na usamodzielnienie się, ale obawiam się sporych trudności ze znalezieniem dobrej pracy	79	42,3
Obawiam się, że będę musiał poświęcić wiele dla znalezienia satysfakcjonującej pracy	43	23,0
Jestem zdemotywowany, bo wiem, że z moimi kwalifikacjami nie mam szans na godną pracę	10	5,3
Jestem przerażony sytuacją młodych ludzi na rynku pracy i moment wkroczenia w świat zawodowy chciałbym jeszcze odwlec	28	15,0
Ogółem	187	100,0

Źródło: opracowanie własne.

Uzyskane dane wskazują, że wejściu na rynek pracy młodzieży kończącej studia wyższe towarzyszą różne stany emocjonalne. Najczęściej jest to radość, że będzie szansa na usamodzielnienie się, ale towarzyszą jej obawy ze względu na przewidywane trudności ze znalezieniem pracy (42,3%) oraz obawy, że trzeba będzie wiele poświęcić dla znalezienia satysfakcjonującej pracy (23,0%), a także przerażenie sytuacją młodych ludzi na rynku pracy i chęć odroczenia w czasie momentu wkroczenia w świat zawodowy (15,0%). Dużo mniejsze znaczenie miały takie sytuacje, jak: podekscytowanie i niecierpliwość, kiedy wreszcie można będzie się spełnić zawodowo (9,1%), dla jednych radość z możliwości usamodzielnienia się, a dla drugich zdemotywowanie, wynikające z przekonania, że z własnymi kwalifikacjami nie mają szans na godną pracę (po 5,3% wskazań).

Wiek badanych studentów koreluje na poziomie istotnym statystycznie z uczuciami, jakie im towarzyszą przy wejściu na rynek pracy ($\chi^2=32,199$; $df=15$; $p<0,006$; $V=0,244$). Okazuje się, że studenci powyżej 25. r.ż. częściej niż pozostali badani są przerażeni sytuacją młodych ludzi na rynku pracy i moment wkroczenia w świat zawodowy chcieliby jeszcze odwlec.

ZAKOŃCZENIE

Uzyskane wyniki badań pozwalają stwierdzić, że mimo wielu zabiegów podejmowanych w uczelni w zakresie jakości kształcenia oraz dostosowania edukacji do potrzeb rynku pracy, studenci stojący u progu kariery zawodowej bardzo krytycznie oceniają swoje przygotowanie do pracy zawodowej, bez względu na kierunek studiów. Bardziej krytyczni są studenci kończący różne kierunki nauk społecznych i humanistycznych niż przyrodniczych. Zwracano uwagę, że zajęcia są przeteoretyzowane, mało przystające do życia i wymagań zawodu. Praktyki zawodowe odbywane w obecnym kształcie również są mało efektywne i raczej niewystarczające, by sprostać oczekiwaniom pracodawców.

Badana młodzież akademicka w czasie studiów podejmuje często zatrudnienie zgodne z przyszłym zawodem, dążąc do zdobycia doświadczenia i zwiększenia swoich szans na rynku pracy. Zdobywa też dodatkowe certyfikaty i uprawnienia dotyczące różnych kwestii, w zależności od profilu własnego kształcenia uniwersyteckiego. Większe możliwości pracy w czasie studiów, zgodnie z przyszłym wykształceniem, mają osoby studiujące kierunki społeczne i humanistyczne niż przyrodnicze. Studenci znają swoje mocne strony. Jako główne atuty, wynikające z nabytych umiejętności zawodowych, najczęściej wskazują: obowiązkowość i sumienność, kompetencje społeczne, posiadanie prawa jazdy, dobrą znajomość języków obcych, zdolność do podejmowania szybkich decyzji.

Studenci kończący edukację akademicką znają realia rynku pracy i własne możliwości zatrudnienia w zawodzie zgodnym z kierunkiem kształcenia. Młodzież akademicka swoje szanse znalezienia pracy częściej dostrzega na krajowym niż lokalnym rynku pracy. Studenci mają jednak świadomość, że będą tej pracy długo poszukiwać. Najbardziej pewni znalezienia pracy na lokalnym rynku pracy są przyszli psychologowie, chociaż znaleźć zatrudnienie nie będzie łatwo. Główną przyczyną nieznalesienia satysfakcjonującej pracy w ocenie studentów jest brak znajomości i wysokie bezrobocie w ich regionie, a także nasycenie rynku specjalistami z ich dziedziny oraz nieatrakcyjność u pracodawców wyuczonego przez nich zawodu. Bariery niekiedy jest też słabe przygotowanie zawodowe. Na atrakcyjność swojego zawodu nie narzekają osoby studiujące nauki przyrodnicze, w tym biotechnologię i chemię. Badani studenci twierdzą na ogół, że ich zawód jest jeszcze atrakcyjny, chociaż niekiedy przemijający. Nieatrakcyjność swojej profesji dostrzega co szósty badany. Należy podkreślić, iż częściej niż co drugi przyszły absolwent UMCS uważa, że jego kwalifikacje kierunkowe pozwalają mu znaleźć pracę nie tylko w kraju, ale i na europejskim rynku pracy. Nie podziela tego optymizmu co trzeci badany. Jedynie pojedyncze osoby uważają, że absolwent UMCS z uzyskanymi kwalifikacjami nie ma żadnych szans na znalezienie zatrudnienia na europejskim rynku pracy. Należy odnotować, iż blisko połowa przyszłych absolwentów pragnie podjąć pracę zawodową, usamodziel-

nić się, nawet jeśli ta praca będzie niezgodna z ich kierunkiem wykształcenia. Co trzeci badany chce pracować, ale wyłącznie w swoim zawodzie. Podobny odsetek chce się doskonalić specjalistycznie na studiach podyplomowych, a co siódmy pragnie podjąć studia doktoranckie. Osoby planujące dalszą naukę jako główne motywy podają: możliwość zdobycia nowych kwalifikacji i kompetencji, chęć podwyższenia swoich kwalifikacji, dążenie do zrealizowania kariery naukowej, polepszenie swojej sytuacji na rynku pracy.

Przedstawione wyniki badań wskazują na konieczność zmian programowych w edukacji studentów pod kątem ich lepszego przygotowania do wymagań współczesnego rynku pracy przez rezygnację z problematyki mało związanej z kierunkiem studiów, doskonalenie zajęć pod kątem praktycznego przygotowania do pracy absolwentów oraz usprawnienie odbywania praktyk zawodowych. Zachodzi tu potrzeba większego zacieśnienia więzów między uczelnią a pracodawcami i zewnętrznymi interesariuszami.

BIBLIOGRAFIA

- Bańka A. (1992), *Jak definiuje się bezrobocie z perspektywy psychologicznej*, [w:] A. Bańka (red.), *Bezrobocie. Podręcznik pomocy psychologicznej*, Poznań: Wydawnictwo Print-B.
- Bera R. (2008), *Aksjologiczny sens pracy a poczucie jakości życia młodych emigrantów polskich*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Bera R. (2012), *Poczucie odpowiedzialności zawodowej osób migrujących zarobkowo. Perspektywa pedagogiczna*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Czapiński J., Panek T. (2011), *Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2011.pdf (dostęp: 10.12.2017).
- Dyczewski L. (1990), *Wartość wykształcenia w nowoczesnym społeczeństwie*, „Roczniki Nauk Społecznych”, nr 18.
- Kantowicz E. (2006), *Spoleczne włączanie i integracja – wyzwaniem dla pedagogów socjalnych*, [w:] K. Białobrzeska, S. Kawula (red.), *Wykluczenie i marginalizacja społeczna*, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.
- Kończak E. (1996), *System wartości osób bezrobotnych – wyzwania dla edukacji*, „Edukacja Dorosłych”, nr 2.
- Pilch J. (2005), *Bezrobocie – nowa kwestia społeczna*, [w:] T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Radziejewicz-Winnicki A., Wołk Z. (2015), *Szkolnictwo wyższe wobec potrzeb rynku pracy*, „Rocznik Lubuski”, nr 2.
- Szatur-Jaworska B. (2005), *Uwagi o ekskluzji i inkluzji na przykładzie polityki społecznej wobec ludzi starych*, [w:] J. Grotowska-Leder, K. Faliszek (red.), *Ekskluzja i inkluzja społeczna. Diagnoza – uwarunkowania – kierunki działań*, Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.
- Wierzejska J. (2014), *Absolwenci studiów pedagogicznych UMCS na rynku pracy*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Wierzejska J., Karpenko O. (2015), *Wizja kariery zawodowej młodzieży polskiej i ukraińskiej kończącej studia pedagogiczne*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Winiarski M. (1999), *Od opieki do wsparcia społecznego*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, nr 5.

SUMMARY

The relationship between academic education and the functioning of university graduates on the labour market has recently been subject to numerous studies and analyses. Many researchers highlight risks that stem from problems in finding employment by young graduates and the consequences of these problems like social marginalization at the very early stage of career. Hence, academic education is subject to multiple analyses in the context of its quality factors or its relevance to market processes such as supply and demand (see e.g. Dyczewski 1990; Radziewicz-Winnicki, Wołk 2015). A successful transition from education to work is very often decisive for the future career and professional growth of graduates. Therefore, to be able to confront one's professional education background with the situation on the labour market and one's chances of finding an educationally relevant job is strategic (see e.g. Bańka 1992; Wierzejska 2014; Wierzejska, Karpenko 2015). The problem analysed in this article is the sense of risk of unemployment as experienced by the students at the threshold of career. The analyses are an attempt to examine this sense of risk as experienced by graduates of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin (UMCS) representing diverse disciplines of academic education.

Keywords: labor pedagogy; employment; labour market; unemployment; university graduates